

Brundibar, otroška opera z odraslim sporočilom

Fotografija: Janez Kotar

13. januarja je bila v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma premiera otroške opere *Brundibar* avtorja Hansa Krása. Premiera v Ljubljani sovpada s 70. obletnico konca druge svetovne vojne ter opominja na 27. januar 1945, tj. dan, ko je rdeča armada osvobodila taborišče Auschwitz.

Že naslov pove, da je opera *Brundibar* (v češčini je to *Čmrlj*) pisana za otroke. Tokrat so moči združili študenti Akademije za glasbo ter otroški pevski zbor Glasbene matice pod vodstvom zborovodkinje Irme Močnik. V 65-članski zasedbi so se kot mladi in ambiciozni solisti izkazali Rok Oblak in Gregor Ravnik v vlogi Brundibarja, Lucija Novak, Maša Pustovrh in Nika Zajec kot Anica, Adrijan Ignjatovič in Tine Sotlar kot Pepi ter še drugi nadarjeni pevci, ki so kar prekipeli od mladostne energije. Skupno pet predstav (dve od teh za osnovnošolske skupine) je režirala Nana Milčinski, za vizualno podobo predstave pa je poskrbel Jaro Ješe. Kot pravi organizatorica predstave Lucija Pavlovič, bo predstava za javnost odprta tudi novembra, želijo pa ločeno od opere ustvariti delavnice na tematiko druge svetovne vojne, kjer bi otroke dodatno (inovativno) izobrazili. Orkester, sestavljen iz študentov Akademije za glasbo, je na premieri vodil dirigent Simon Dvoršak, preostale predstave pa so potekale pod taktirko njegovih študentk Anite Kiralj in Mojce Lavrenčič. V predstavi so nastopali otroci, stari od sedem do 12 let, in nekateri so se s tematiko druge svetovne vojne srečali prvič. Režiserka Nana Milčinski je o problematiki predstave povedala: »Današnji trend otroških predstav je takšen, da otroke podcenjujejo – sama se tega bojim in na otroka gledam kot na nekakšnega

majhnega genija, ki ga nato sistem pokvari. Zato ga želim z neznanim spodbuditi, da začne o temi razmišljati in spraševati ljudi okrog sebe.«

Nekaj o zgodovini nastanka opere *Brundibar* ...

Opera *Brundibar* je bolj kot po vsebini znana po zgodovinskem ozadju. Kratka opera je nastala leta 1938, zasnovana pa je po pravlji Adolfa Hoffmeistera, češkega pesnika, pisatelja, urednika in prevajalca. Premierno je bila izvedena leta 1942 v praški sirotišnici z judovskimi otroki, ki med vojno niso imeli nikakršne pravice do izobraževanja in za katere je bila opera vsaj delček tega. Idejo sta ravnateljju sirotišnice posredovala kar Hoffmeister in Krása, kmalu za tem pa so nacisti otroke skupaj z vzgojitelji odpeljali v koncentracijsko taborišče Terezín. Terezín oziroma Theresienstadt, taborišče na Češkem, ki so ga nacisti predstavljali kot kraj, kjer naj bi Judje dočakali konec vojne, je bilo v resnici daleč od tega. V njem je pod budnim očesom gestapa živelo okrog 150.000 Judov, med njimi tudi nadarjeni slikarji, pisatelji in glasbeniki. Slednji so se kar hitro povezali v skupnost in skrbeli za skromno kulturno življenje. Med njimi je bil tudi Hans Krása, ki je s predelano verzijo opere *Brundibar* judovskim otrokom vrnil del izgubljenega otroštva. Opero so v omenjenem taborišču prvič predvajali leta 1943, zadnjič pa ob obisku delegacije Rdečega križa – predstava je bila del propagande, s katero so nacisti želeli pokazati, kako »kakovostno« živijo Judje v Terezínu. Po predstavi so veliko otrok odpeljali v Auschwitz, kjer so številni umrli v plinskih celicah. Od 14.000 otrok, ki so bivali v Terezínu, jih je vojno preživelo le okrog 3.000.

Mnenja in vtisi o predstavi:

Marjetka Berlič, vzgojiteljica: »Predstava je bila zelo pretresljiva; pri predmetu smo že govorili o vsebini opere. Učenci so z zanimanjem poslušali celotno predstavo in menim, da je zaradi načina izvedbe primerna za otroke vseh starosti.«

Mateja (5 let), obiskovalka: »Predstava mi je bila zelo všeč. Najbolj mi je bilo všeč, ko so se otroci lovili po odru.«

Petra (10 let), pevka v predstavi: »Predstava ima dobro sporočilo. Sama nastopam kot pek ali filozof. Poznam pa vse vloge, imeli smo veliko vaj, na koncu kar vsak dan, vendar mi ni bilo težko prihajati sem.«

Luka (13 let), obiskovalec: »Predstava mi je bila kar všeč, sploh glede na to, da so jo v celoti izvajali otroci. Operno predstavo sem danes gledal prvič, vendar bi jo z veseljem še kdaj.«

Vsebinsko je opera preprosta: govori o bratu Pepiju in sestri Anici, ki sta želela pomagati bolni materi. Na tržnico sta se odpravila po mleko, ki naj bi jo ozdravilo. Ker nista imela denarja, sta se odločila, da ga bosta zaslužila s petjem. Idejo sta dobila od lajnarja Brundibarja. V prvem poskusu jima ni uspelo, preostali prodajalci pa so ju spodili s tržnice. Čez noč so se jima pridružili še preostali prijatelji – pes, maček ter vrabec – in nato so s pomočjo preostalih otrok zapeli pesem, z njo preglasili Brundibarja, Anica in Pepi pa sta dobila denar za mleko. Toda Brundibar je denar ukradel in skušal zbežati. Beg mu ni uspel, saj je ostal sam proti množici otrok, ki so pomagali Pepiju in Anici. Na koncu otroci slavijo zmago nad zlobnim Brundibarjem ter s pesmijo častijo prijateljstvo in medsebojno slogo. Jasen moralni nauk, da dobro vedno premaga zlo, je v ljudeh vsaj za trenutek prebudil upanje v konec vojne in njenih grozot.

Minimalistična predstava kot spomenik žrtvam holokavsta

Tokratna postavitev opere *Brundibar* je bila minimalistična. Oder je bil ves čas odprt, z vidnimi reflektorji. Ves čas je bilo prisotno dejstvo, da predstavo gledamo v sedanjosti, in ne z nekega drugega časovnega vidika. Kot je povedal Jaro Ješe: »Celoten koncept predstave predstavlja spomin na žrtve holokavsta; na odru nismo hoteli ustvariti iluzije nekega drugega prostora ali

Fotografija: Janez Kotar

Fotografija: Janez Kotar

Brundibar, otroška opera v dveh dejanjih

Avtor glasbe: **Hans Krása**

Avtor libreta: **Adolf Hoffmeister** (prevod: **Irma Močnik**)

Režija, scenarij, koncept: **Nana Milčinski**

Dirigent: **Simon Dvoršak**

Izvajalci: **Otroški zbor Glasbene matice Ljubljana in študenti Akademije za glasbo v Ljubljani**

Premiera: *Ljubljana, Cankarjev dom, Linhartova dvorana, 13. januar 2016*

časa, temveč smo gledališki prostor uporabili kot oder.« Iluzijo drugega prostora pa je dodatno razblinilo tudi dogajanje v ozadju – med predstavo smo na posnetku poslušali dejstva o taborišču Terezin, njegovem zgodovinskem ozadju in vplivu na glasbeno kulturo tamkaj živečih Judov. »Sama opera kot taka režijsko ni preveč zanimiva, ampak je zanimiv kontekst, v katerem je bila uprizorjena. Kot režiserka izhajam iz postdramskega gledališča, zato me vedno zanimajo konteksti, ki pomenijo hkratnost dogodkov za vse gledalce in te vabijo, da se aktivno vključijo s svojimi mislimi in iz tega potegnejo svoje zaključke,« je o operi povedala režiserka Nana Milčinski. Celotna opera je večslojna, zanimiva za otroke, najstnike in odrasle. Medtem ko se otroci ukvarjajo z osnovno problematiko z branjem priročne brošure, ki vključuje vprašanja za nadaljevanje pogovora o temi, so odrasli prek otroških oči podoživljali grozote holokavsta.

Tako kot otroci v Terezinu, ki so v predstavi namesto kostumov uporabili svoja oblačila, saj drugega niso imeli, so tudi otroci Glasbene matice nastopali v svojih oblačilih. »Z Nano sva se odločila, da otroci uporabljajo lastne rekvizite. Prosila sva jih, naj predmet identificirajo in prinesejo s sabo na predstavo. Otroci so bili tako hkrati v gledališki vlogi in tudi oni sami,« je o zanimivi kostumografiji povedal Jaro Ješe. Posebno ganljiv je zaključek opere, ko otroci v poklon in daritev vsem otrokom, ki so jih nacisti oropali otroštva, na oder odložijo svoje predmete in stopijo v ozadje. Kot je bilo že napisano, so nacisti po zadnji predstavi v Terezinu veliko otrok odpeljali v Auschwitz ter jim vzeli še zadnje upanje na srečno otroštvo.

Eva Žagar

Skoraj vsaka letnica je tudi obletnica, žal pa veliko obletnic zaznamujemo s spominom na žalostne napake naše preteklosti. 70 let je minilo od konca druge svetovne vojne, nedvomno ene izmed najhujših ran, ki si jih je človeštvo zadalo, odkar piše svojo zgodovino. Vendar pa tudi v najmračnejših urah človeška duša premore nekaj optimizma, (samo)kritičnosti in celo utegne najhujšo tragedijo odeti v humor, solze pretopiti v smeh in izluščiti nauk neke, četudi tragične, zgodbe.

Ena izmed takšnih zgodb je tudi tista o nastanku edine svetovno uveljavljene opere, izvirno napisane za otroško izvedbo, ne le za otroško občinstvo. Gre za prav posebno delo, namenjeno najmlajšim izvajalcem in tudi gledalcem, ki je nastalo v taborišču Terezin leta 1942. Hans Krása (1899–1944) je uglasbil pravljico Adolfa Hoffmeistera, namenil pa jo je v taborišču zaprtim judovskim otrokom iz praške sirotišnice. Ti so z več kot 50 ponovitvami opere dvigali moralo vsem zapornikom. Zgodba o Anici in Pepiju, ki s pomočjo prijateljev in petja premagata hudobnega starega lajnarja Brundibarja (katerega ime v češčini pomeni »čmrlij« in ki ne povsem naključno po videzu in značaju spominja na Hitlerja), vliva vero v zmago dobrega nad zlim.

Ljubljanska premiera je rezultat uspešnega sodelovanja koordinatorskega (Slovenskega komornega glasbenega gledališča), gostitelja (Cankarjevega doma) ter izvajalcev (mladih pevcev Glasbene matice ter instrumentalistov in pevcev Akademije za glasbo). Povedna in pregledna režija Nane Milčinski je dogajanje predstavila kot nedolžno otroško

»pravljico za lahko noč« z vendarle več kot jasno vtakano družbenokritično in vzgojno noto, ki jo nosi vsaka prisposodba. Dogajanje na odru je bilo odeto v prikupno in zgovorno vizualno oblikovanje prostora, ki si ga je zamislil Jaro Ješe. K očarljivosti izvedbe in tudi njeni pretresljivosti so vsekakor največ prispevali najmlajši pevci in igralci, člani Otroškega pevskega zbora Glasbene matice. Med njimi sta zares zablestela Lucija Novak in Adrijan Ignjatovič, ki sta z iskreno predanostjo in zvonkim glasom čudovito vdihnili življenje glavnim vlogam. Skladen kontrast jima je pričaral študent petja Gregor Ravnik, katerega igralske sposobnosti žal niso dosegle enako visoke ravni kot njegov glas. 65 razigranih, a zbranih in odlično pripravljenih otrok ter veliko izkušenejših študentov je v skladno celoto povezal izvrstni dirigent Simon Dvoršak.

Slikovit vtis celote, ki je v nekaterih trenutkih delovala kot prava idila, pa je v smer zelene sporočilnosti uravnavesilo nekaj pretresljivih besedilnih vrivkov (med njimi zares ganljivo preštevanje in hkrati terezinskih žrtev), dodanih v izvirno besedilo predstave. Ti so občinstvo spomnili, da le gre za zgodovinsko delo, kajti obletnicam in statistikam se ne moremo izogniti, če hočemo, da bi zgodovina kdaj zares postala učiteljica življenja. Naši (izkušeni in tudi prihodnji) umetniki so torej pokazali, kaj je bistvo umetnosti, na katero v času globalizacije in hkrati strahov pred tujim prepogosto pozabljam – kot nosilka kulture povezuje našo preteklost s prihodnostjo, ki jo polni z upanjem in vrednotami.

Tomaž Gržeta